

אמרו

ספר (וי' 31)

ב"מ 3

לד. ילדה אישי אלי עד עכשיו הייתי מנהלת שני בני בשתי ידי ועכשיו שנולד לו בן שלישי יצטרך אישי לסייע לי לנהלם.

העקוב

מעשי האדם כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה...

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו" (כה, יב)

(2) אלו שרוב השרה

בספר "שער בת רבים" מקשה, הלא תורתנו הקדושה נצחית היא לדורי דורות, וכל פסוק ופרשה שייך בכל אדם ובכל זמן, איך צריך ביאור מה תועלת יש לנו מסיפור החלום של יעקב? עוד צריך להבין מה כונת התורה שמלאכי אלוקים עולים וירדים בו, וכי למלאכים יש צורך לעלות ולירד בסולם, הלא בפסיעה אחת יכולים לעלות לשמים בכנפיהם?

אלא ביאר בשם ספר "נפש החיים", דהנה כתוב "ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו" (א, כז) ביאורו שהבורא ית' הוא אדון כל העולמות ומנהיגם בכל עת ורגע בהשגחתו ורצונו, והשליט את האדם על כל העולמות ומסרם בידו, ונתן בידו התקיפות והיכולת שיחיה הוא המנהיגם עפ"י מעשיו ודבוריו ומחשבותיו והנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע הן לטוב הן לרע ח"ו, ונכפי מעשיו כאן פועל בעולמות העליונים כמו כח המגנטי. ע"י מעשיו הטובים נותן כח וקיום בעולמות עליונים ומוסיף בהם קדושה ואור, כמו שכתוב "ואשים דברי בפיך לנטוע שמים וליסוד ארץ" וגו'. ואמרו חז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך. ולהיפך ח"ו ע"י מעשיו הרעים מחריב כמה עולמות עליונים לאין שיעור כמו שכתוב "מהרסיך ומחריביך ממך יצאו".

16 ואם תאמר, אדם פשוט מה כבר יש בכוחו לפעול ע"י מעשיו, פעולות בעולמות העליונים?

ביאור זאת עפ"י משל, מלך אחד ציוה לסופר לצייר על לוח את כל כדור הארץ, וכך עשה הסופר, והיה מציין סימנים למדינות, ערים, ימים, נהרות, ומדבריות ע"י נקודות קטנות וקוים שחורים אדומים וירוקים, וכשסיים עבודתו גהביאה למלך, וירא המלך והנה חסרה נקודה אחת קטנה, ויצו להענישו בעונש גדול, ויתחנן אליו לאמר אדוני המלך האם מפני חסרון נקודה קטנה יהיה גדול עוונתי משוא? ויען המלך הן בעיניך קטנה היא הנקודה, אבל נקודה קטנה זו מורה על מדינה גדולה מאוד.

כן הוא עם ישראל, אפילו האדם הקטן והפשוט ביותר מעשיו הקטנים פועלים למעלה הן לטוב הן למוטב, כמאמר הכתוב "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" עם ישראל נשמותיהם קשורות למעלה כמו החבל, כשמנענעים חבל שקצהו אחד במקום אחד וקצהו השני קשור במקום אחר, הלא יתנענע כל החבל עד קצהו השני.

והנה ידוע כי המלאכים מצד עצמם נקראים עומדים, אך לפי מעשי בני אדם יכולים להעלותן או להורידן, וזהו שאמר "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה" הראו לו מן השמים שבכח האדם לילך ממעלה למעלה וממדרגה למדרגה כפי שעולים בסולם מדרגה לדרגה, ואף שהאדם "מוצב ארצה" מ"מ "וראשו מגיע השמימה", ממשלתו מגיעה לעולמות עליונים, "והנה מלאכי אלוקים עולים וירדים" לפעמים יש להם עליה ולפעמים ירידה ח"ו, "בו" הכל תלוי, רק באדם ע"י מעשיו ודיבוריו.

1

חז"ל אמרו: "ימים האריכו שנים לא האריכו" (שבת קה). ישנם בני אדם שימיהם
הנם ארוכים יותר מדי, הם משתעממים ומחפשים עצות איד, "להרוג את הזמן", מבלים
הם את ימיהם בהבל ובבטלה, וכאשר שנים עוברות עליהם, הם מוצאים שהיו קצרות,
ריקות ושדופות — "ימים האריכו ושנים לא האריכו". הסך הכל של חייהם הוא ימים
ארוכים ושנים קצרות. לעומתם ישנם בני אדם העוסקים בתורה. במצוות ובמעשים
טובים, וימיהם תמיד קצרים, לו היו ימיהם ארוכים יותר, היו ממלאים אותם בפעולות
טובות, ואלה אשר השנים עוברות עליהם, הם מוצאים שהיו ארוכות, מלאות ופוריות.
שנים האריכו וימים לא האריכו, הסך הכל של חייהם היו קיצור ימים ואריכות שנים.

8
9
10
11

לזו היא שמה עד היום הנה תניא היא לזו שצובעין בה תבלת היא לזו שבא סנרריב ולא בלבלה
נבוכדנצר ולא דרריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שרעתן קצה
עליהן יוצאין חץ לחומה והן מתים

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך (כטיא)

ברש"י, ויבך לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה, ד"א
לפי שבא בידים ריקניות, אמר אלעזר עבד אבי אבא ה' לו נזמים וצמידים
ומגדנות, ואני אין בידי כלום לפי שרדף אליפו במצות אביו וכו' וכו' ע"כ.
ולכאורה, שני פירושי רש"י הם מן הקצה אל הקצה דפירוש ראשון כולו
רוחניות שאינה נקברת עמו, ופירוש השני הוא לגמרי גשמיות דכא בידים
ריקניות. אלא דאפשר לומר, דקשר האבות והאמהות לא ה' מוגבל לימי
האישות דוקא, אלא דגם קודם ההו' וגם לאחר האישות נשארו צמידים
ודבוקים זה לזה, ולכן באה יעקב על אותם שתי הבחינות דהיינו, מקודם
האישות, בא בידים ריקנית ואינו נותן מתנות וסבלנות כנהוג, וגם לאחר
האישות אינו קשורה לו, דאינה נקברת עמו וע"ז קא בכינא.

10
11
12

כט, לב: ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן, כי אמרה כי ראה ה'
בעניי כי עתה יאהבני אישי.

"אמר רבי אלעזר, אמרה לאה, ראו מה בן בני לכן חמי, [ראילו בן חמי] אף על גב
דמרעתיא ובניה לבכירותיה דכתיב 'וימכר את בכרתו ליעקב', חזו מה כתיב ביה (בראשית
כ, טא) 'וישמעו עשו את יעקב', וכתיב (שם כז, לו) 'ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה
פעמים תג', ואילו בני, אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מיניה, דכתיב
(ויב' א, ה, א) 'ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף', אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב
(בראשית לו, טא) 'וישמע ראובן ויציליהו מידם'". (ברכות ה, ג)

11
12

ה' הפליאה נשגבה, הלא מפורש בקרא הטעם לקריאת שמו ראובן 'כי אמרה כי ראה
ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי', ומה לו לר' אלעזר לבקש טעם אחר, ולמה לא ביקש
טעם אחר על שמו של שמעון, ועל כל השבטים, כי למה לנו לבקש טעמים אחרים,
כי הכתוב בעצמו נתן טעם על כל אחד ואחד, ואם כן הלא גם בראובן כתוב הטעם.
עיין מהרש"א שכתב, דלפי טעם המפורש בכתוב 'כי ראה ה' בעניי', מלת "בן" לא
יתכן, ועל כן דרשו דשלא מדעת שם ה' בפיה עתידות זה וכו'.

ואמר רבינו הגאון ז"ל, כי חכמינו ז"ל הרגישו ענין אחר, כי הנה בשמות כל
השבטים, הזכיר הכתוב תחילה את הסבה ואחר כך את המסובב. היינו שנכתב תחלה
הטעם והסבה, ובעבור הטעם הזה נקרא שמו כן, כי כן ראוי להזכיר את הסבה קודם
אל המסובב ממנו, כמו שאמר 'ותהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע ה' כי שנואה אנכי
ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון' (כט, לג), 'ותהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם
ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים על כן קרא שמו לוי' (כט, לה), 'ותהר עוד ותלד
בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה' (כט, לה). לא כן בראובן שנשתנה
הסדר, והכתוב הזכיר תחלה את שמו ראובן, ואחר כך נאמר 'כי אמרה כי ראה ה'
בעניי'. [עיין בבעל הטורים שהעיר זאת, אולם לא הביא טעם לדבר].

6
11

אם כן ההכרח לומר, כי גם בלא הטעם 'כי ראה ה' בעניי', היה ראוי לקרוא את
שמו ראובן. לכן יפה חקרו על ראובן, ולא חקרו כן בכל השבטים, כי אצל ראובן,
מורים דברי הכתוב כי לא בעבור טעם זה הנכתב בקרא קראה אותו ראובן, כי אם רק
בעבור זה הטעם, היה לו לכתוב תחלה הסבה ואחר כך המסובב. ואם כן מוכרחים אנו

3

1 לומר, כי גם בלא זה היה ראוי לה לקרוא אותו ראובן, ולכן חקרו על הטעם מה הוא, ואמרו, כי רמזה בזה "ראו מה בין בני לכן חמי".

12
פ

לפי הדברים האלה, כמה מאירים כספירים בזה דברי הגאון החסיד, רבינו אליהו מווילנא וצוק"ל, בביאור דברי המשנה בברכות (טו, א-ב): "ומעשה ברכן גמליאל שנשא אשה וקרא [קריאת שמע] לילה הראשונה, אמרו לו תלמידיו, [לא] למדתנו רבינו שחתן פטור מקריאת שמע, אמר להם, איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (משנה ה). ובסמוך: "רחץ לילה הראשון שמתה אשתו, אמרו לו תלמידיו, [לא] למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ, אמר להם, איני כשאר בני אדם אסטניס אני" (משנה ו). ובסמוך: "וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין, אמרו לו תלמידיו, [לא] למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים, אמר להם, אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה" (משנה ז).

11

והעיר הגר"א ז"ל, מדוע בשני הספורים הראשונים מזכיר תחלה את הפועל, "ומעשה ברכן גמליאל שנשא אשה וקרא...", "רחץ בלילה הראשון...", ואילו בסיפור השלישי הפך הסדר, וכתב "וכשמת טבי עבדו קבל עליו...", מדוע לא נאמר גם כן "ברכן גמליאל קבל תנחומין כשמת טבי עבדו".

16

ואמר בטעם הדבר, כי חקי ההגיון כך המה, כמבואר למדקדקים, אשר בסדרו המשפטים המנהג להקדים הסיבה, שהיא בבחינת סיבה וטעם אל המשפט המתאחר. כמו שנאמר (בראשית כב, טז-יז) 'כי יען אשר עשית את הדבר הזה וגו', כי ברך אברוך'.

והנה הדין הנהוג בכל החתנים, שחתן פטור מקריאת שמע, ורבן גמליאל היה משנה מן המנהג וקרא קריאת שמע. ומה היה הסיבה בהשתנות הזאת, הלא רבן גמליאל עצמו [הוא היה הסיבה], כי חתן המוני אין ביכלתו לכוון לבו, אבל האלקי הזה לא יטרידו מאומה עסק בזה, כמאמרו בעצמו: "לא כל הרוצה ליטול את השם יטול" (שם במשנה ה). לכן הזכיר את הפועל ואת הסיבה תחלה, את שם רבן גמליאל, כי הוא ומעלתו היה הסיבה בדבר ההשתנות הזאת. וכמו כן, במה שרחץ בלילה שמתה אשתו, גם סיבת ההשתנות הזאת היא מפאת רבן גמליאל ועצמותו, כאמרו בעצמו: "אינני כשאר כל אדם אסטניס אני", ולכן הקדים את שמו תחלה.

26

לא כן בהתנחומים שקבל על העבד, לא היה דבר ההשתנות מסיבת עצמות רבן גמליאל, רק מסיבת העבד וכשרותו, כמאמרו: "אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה", אם כן מן הדין הוא להקדים את העבד בתחלת המשפט, ויפה אמרו "וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומים", ויפה שמרו את הסדר להקדים חמיד את הסיבה 31 להמסובב.

(ישמן המור, מרבי אברהם בערש פלאהם, וארשא תר"ב, במאמר ארץ החדשים דף כג ע"ב בהערה מור ואהלות; 'כוכב מעקב' מהגאון רבי יעקב ב"ר זאב קראנץ 'המגיד מדובנא', וארשא תר"ב, בהפטרות מסעי, בהערה שם מאת תלמידו רבי אברהם בערש פלאהם - רק לגבי ענין רבן

ז כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבו כן העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן כל היום במארה אלא חייב לדקדק על עצמו בומן. שהרי הקפידו חכמים על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יכרך אותה : [וכן חייב לעבוד בכל כחו. שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן. לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שני ויפרץ האיש מאד מאד :

אגירי דיומא אנן

13
קולט
ה' ט' כ"ו

הנה כתב הרמב"ם (פי"ג מהל' שכירות ה"ז) | **אמנם יש להעיר** בעיקר דבריו שהביא בשיעור חובתו של פועל ד"ל, ראה מיעקב אבינו, והרי יתכן וכן חייב לעבוד בכל כחו שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה שנאמר (ל מג) ויפרץ האיש מאד מאד, עכ"ל. הרי שפסק הרמב"ם להלכה כי חובתו של פועל היא "בכל כחו", ואין זה מדת חסידות אלא הלכה פסוקה

14
פ
פ
פ

4

זנראה לכאר, דהנה מכואר בפסוקים כי
 יעקב אבינו אמר דברים אלו אל
 רחל ולא, והרי לא בא להשתבח לפניהם
 ולספר להם גודל מעלתו, אלא הנידון היה
 שם לברך בענין ריבו עם לכן מי הוא
 צודק. ומעתה מוכח שאם לא היה עובד
 בכל כחו, היה הצדק עם לכן, וכבר יש
 להביא רא"י שכן היא חובתו של פועל
 מעיקר הדין, ואילו לא היה זה רק מדת
 חסידות כבר אין זה נוגע לדינו עם לכן
 ודו"ק. //

זנראה להוסיף וללמוד מדברי הרמב"ם

15
 פו

16
 פו

בבאור מפסידי הזריות וההרחקה מהם

פרק ט

וכדרך יוצאיהצבא במערכותיהם אשר אכילתם
 בחפזן ושנתם עראי ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב.
 ועל זה נאמר ואיבב ה' ז: "כי אדם לעמל ילד".

וכשרגיל עצמו על זה הדרך - ימצא העבודה קלה
 עליו ודאי, בין שלא יחסר בעצמו ההזמנה וההכנה אליה.
 ועל זה הדרך אמרו חכמינו, זכרונם לברכה ואמרו: הו"ו ר"ג ר"ך
 היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשארה
 תשתה, ועל הארץ תישן" - שהיא כלל ההרחקה
 בתכלית מן המנוחות והעדונים.

עוד ממפסידי הזריות הוא רב הפחד וגדל המורא מן
 הזמן ותולדותיו; כי פעם יירא מהקר או מהחם, ופעם
 מהפגעים, ופעם מן החלאים, ופעם מן הריות, וכן כל
 פיוצא-בזה. הוא הענין שאמר שלמה, עליו השלום ופסלי
 כו: יז: "אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות".

וכבר גנו חכמינו, זכרונם לברכה, המדה הזאת ויחסוהו
 אל החטאים, ומקרא מסיגם, דכתיב וישעה לה ד:ו: "פחדו
 בציון חטאים אחזה רעה חנפים", עד שאמר אחד מן
 הגדולים אל תלמידו בראותו אותו מתפחד: "חטאה
 את" ו' וברכות ס. א. אלא על זה נאמר ויהלים לה. ג: "בטח בה'
 ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה".

כללו של דבר: צריך שישים האדם את עצמו עראי
 בעולם וקבוע בעבודה, יתרצה ויסתפק בכל עניני העולם

הנה מפסידי הזריות, הם הם מגדולי העצלה והגדול
 שבבלם, הוא בקשת המנוחה הנפשית ושנאת השרח
 ואהבת העדונים בתשלום כל תנאיהם. כי הנה אדם בזה,
 ודאי שתבקר עליו העבודה לפני בוראו כבר גדול. כי מי
 שידעה לאכול אכילותיו בכל הישוב והמנוחה, ולישן
 שנתו בלא טורד, וימאן ללכת אם לא לאטו, וכיצא
 בדברים אלה, הנה יקשה עליו להטבים לבתי-בנסיות
 בבקר, או לקצר בסעודתו מפני תפלת-המנוחה בין
 הערבים, או לצאת לדבר-מעוה אם לא יהיה העת ברה,
 כל-שכן למהר עצמו לדבר-מעוה או לתלמוד-תורה.

ומי שמרגיל עצמו למנהגות האלה, אינו אדון בעצמו
 לעשות הפך זה בשידעה, כי כבר נאסר רצונו במאסר
 ההרגל הנעשה טבע שני.

ואמנם, צריך שיזע האדם, כי לא למנוחה הוא
 בעולם-הזה, אלא לעמל וטרח.

ולא ינהג בעצמו, אלא מנהג הפועלים העושים מלאכה
 אצל משכיריהם, ובענין מה שהיה אמר ויזכר סה. א: "אגירי דיוקא אגו".

5